

mû'n-nûbelâ, XIX, 109-114; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 465; a.mlf., *el-Muğnî*, II, 548; Safedî, *el-Vâfi*, II, 89-90; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 57; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 448-449; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, II, 77; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'trafe*, s. 160.

NURİ TOPALOĞLU

İBNÜ'L-HADRAMÎ

(ابن الحضرمي)

Abdullah b. Amr (Âmir)
b. el-Hadramî
(ö. 38/658)

Hiz. Osman'ın Mekke valisi,
Muâviye taraftarı.

623 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Dedesi Abdullah (Mâlik) b. Abbâd el-Hadramî, Mekke'ye gelerek Benî Ümeyye'nin hizmetinde halîf olarak çalışmıştı. Babası Amr b. Hadramî'nin Nahle'de müslümanlar tarafından öldürülmesi (624) Bedir Gazvesi'ne yol açan sebeplerden biridir. Amcası Alâ b. Hadramî, Hz. Peygamber ve ilk iki halife dönemlerinde Bahreyn valiliği yapmıştı.

İbnü'l-Hadramî, ailesinin Benî Ümeyye taraftarı olması sebebiyle Hz. Osman döneminde Mekke'ye vali olarak tayin edildi. Hz. Osman onun valiliği sırasında öldürüldü. Hz. Âişe halifenin kanını talep iddiasıyla ortaya atılınca İbnü'l-Hadramî ona katılan ilk kişi oldu. Kendisini Benî Ümeyye mensupları ve Hz. Ali tarafından azledilen diğer valiler takip etti. İbnü'l-Hadramî, Sıffin Savaşı'nda ve Hakem Vak'ası sırasında Muâviye'nin yanında yer aldı.

Amr b. Âs'ın Mısır'ı ele geçirmesinden sonra Küfe'den daha çok taraftar toplayabileceği düşüncesiyle Irak'a yönelmeyi planlayan Muâviye, Amr b. Âs ile istişareten sonra Emevî propagandası yapmak üzere İbnü'l-Hadramî'yi Basra'ya göndermeye karar verdi. İbnü'l-Hadramî'nin görevi halka Emevîler'in yeni başarılarını anlatmak, Cemel Vak'ası'nın acı sonuçlarını hatırlatmak ve Hz. Osman'ın intikamının alınması için onları kıskırtmaktı. İbnü'l-Hadramî'ye Ali taraftarı olarak tanınan Rebîalılar'a (Abdülkays) güvenmemesini, Ezd kabilesinin dostluğunu kazanmasını, Temîm kabilesini Hz. Ali'ye karşı isyana sevkedecek girişimlerde bulunmasını söyleyen Muâviye'nin asıl amacı Hz. Ali'nin Basra'daki hâkimiyetini zayıflatmaktı.

İbnü'l-Hadramî, Basra'ya gitmek üzere yola çıktığı sırada Basra Valisi Abdullah b. Abbas, Hz. Ali ile görüşmek için Küfe'ye

gitmiş ve giderken yerine Ziyâd b. Ebîhî vekil bırakmıştı. İbnü'l-Hadramî Basra'ya ulaşınca Temîm'in yurdunda konakladı. Osman taraftarları ve diğer bazı kimseler onun yanına geldiler. İbnü'l-Hadramî, Hz. Osman'ın Hz. Ali tarafından öldürüldüğünü ve mazlum olduğunu ileri sürerek halkı intikam almaya çağırdı. Abdullah b. Abbas'ın emniyet görevlisi Dahhâk b. Kays ona şiddetle karşı çıktı. Bu arada İbnü'l-Hadramî'yi destekleyenler de oldu. İbnü'l-Hadramî'nin faaliyetlerinin tehlikeli boyuta ulaşabileceğini sezen vali vekili Ziyâd, önce Temîm'in reisi Bekir b. Vâil'e kendisini korumaları için teklifte bulundu; ancak bu kabilenin ileri gelenleri arasında valiyi himaye hususunda birlik sağlanamadı. Bunun üzerine Ziyâd, Ezd'den yardım istedi. Talebi olumlu karşılanan Ziyâd durumu bir mektupla Hz. Ali'ye bildirdi. Hz. Ali de Temîm kabilesinin İbnü'l-Hadramî ile irtibatını koparmak için A'yen b. Dubey'a el-Mücâşî'yi görevlendirdi. A'yen Basra'ya giderek İbnü'l-Hadramî ile yanındakileri Hz. Ali'ye biata davet etti; fakat onların sert tepkisiyle karşılaşmış ve hakarete mâruz kaldı. Bunun üzerine oradan ayrılan A'yen bir rivayete göre Hâricîler, diğer bir rivayete göre ise İbnü'l-Hadramî'nin casusları tarafından bir suikast sonucu öldürüldü. Ziyâd, A'yen'in öldürüldüğünü Hz. Ali'ye bildirdi. Hz. Ali bu defa sadık adamlarından Temîmli, Sa'doğulları'na mensup sahâbî Cârîye b. Kudâme'yi elli (diğer rivayetlerde 500, 1000, 1500) kişilik bir kuvvetle Basra'ya gönderdi. Cârîye önce Ezd'in yanına giderek onları Ziyâd'ı desteklemelerinden dolayı övdü, daha sonra Temîm'e gidip Hz. Ali'nin kendilerine gönderdiği mektubu okudu. Bunun üzerine Temîm'in büyük bir kısmı Cârîye'ye katıldı. Ezd kabilesi ve Temîm'den kendisine katılanlarla birlikte İbnü'l-Hadramî'nin üzerine yürüyen Cârîye meydana gelen çarpışmada İbnü'l-Hadramî'yi yenilgiye uğrattı. İbnü'l-Hadramî, Temîm'den Sünbîl es-Sa'dî'nin eski İran döneminden kalmış köşküne sığınmak zorunda kaldı. Cârîye, etrafında bir hendek bulunan köşkü içindekilerle birlikte ateşe verdi. İbnü'l-Hadramî ve beraberinde bulunan yetmiş (bir rivayete göre kırk) kişi yanarak öldü (38/658). İbnü'l-Hadramî'nin bu şekilde öldürülmesi Fâris ve Kirman halkı üzerinde olumsuz etki bıraktı. Bu iki bölge halkı devlete vergi vermekten vazgeçtiler. Cârîye b. Kudâme'nin tavsiyesiyle Hz. Ali tarafından Fâris ve Kirman'a vali tayin edilen Ziyâd ahalinin vergi vermesini ve hâlifeye itaat etmesini sağladı.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 602, 605; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 56; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 290; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), IV, 448-450; VI, 110-113, 137-138; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 253; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 221; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, II, 350; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 348; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerḥu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1959, IV, 34-53; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 351; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 47, 191; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 24; İrfan Aycan, *Saltanatı Giden Yolda Muaviye b. Ebî Süfyan*, Ankara 1990, s. 165-166; Ch. Pellat, "İbn al-Ḥadramî", *E²* (İng.), III, 782.

İBRAHİM SARIÇAM

İBNÜ'L-HÂİK el-HEMDÂNÎ

(bk. HEMDÂNÎ).

İBNÜ'L-HÂİM

(ابن الهائم)

Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed
b. Muhammed b. İmâd el-Karâfî el-Mısırî
(ö. 815/1412)

Matematikçi ve fakih.

753 (1352) veya 756 (1355) yılında Kahire'de doğdu ve orada öğrenim gördü. Zeynüddin el-İrâkî, Sirâcüddin Ömer b. Raslân el-Bulkînî, Cemâleddin el-Emyûfî ve Takyyüddin İbn Hâtîm gibi âlimlerden ders aldı. Özellikle *Ma'ûne* ve *Şubbâk* adlı eserlerinde sık sık göndermelerde bulunduğu Nûreddin el-Cilâvî'den matematik okudu. Eğitimi tamamlandıktan bir süre sonra Kudüs'e gitti ve ölümüne yakın yıllara kadar Sâlihîyye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Vefatında Me'menullah Mezarlığı'na defnedildi. Çevresinde samimi dindarlığı ve çalışkanlığıyla tanınıyordu. İbn Hacer el-Askalânî başta olmak üzere birçok öğrenci yetiştirmiştir.

İbnü'l-Hâim, Doğu ve Batı İslâm dünyasında gelişen matematiklerin bir arada işlendiği Mısır geleneğinin temsilcisidir; dolayısıyla eserleri Batı İslâm matematiğinin önemli temsilcisi İbnü'l-Bennâ el-Merrâküşî ve Doğu matematiği üzerine kurulmuştur. Bir Şâfiî fakihi olarak da bu mezhebin yayıldığı Mısır ve Şam çevrelerinde hesabı yaygınlaştırıp yerleştirmiş, ancak işlediği hesap ilmi fıkıh çerçevesinde kurulmuştur. Öte yandan hesâb-ı hevâî ve hesâb-ı Hindî'yi aynı anda ve aynı başarıyla kullanmış, eserlerinde muhtevayı genişletmek yerine ayrıntılarla derinleştirmeyi tercih etmiştir. Aynı zamanda İslâm amelî hesap külliyyatının oluşmasına